

Aleksandra SPYCHAŁA
Sylwia GRAJA-ZWOLIŃSKA

Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu
Zakład Agroturystyki

DYNAMIKA I KIERUNKI ZMIAN FUNKCJI TURYSTYCZNEJ WOJEWÓDZTWA WIELKOPOLSKIEGO W LATACH 1995–2009

Wielu badaczy zajmowało się związkami turystyki z innymi elementami rozwoju przestrzennego, zachodzącymi przede wszystkim na poziomach: gospodarczym, społecznym oraz kulturowym (m.in. KOSTROWICKI 1976, BARTKOWSKI 1977, WARSZYŃSKA, JACKOWSKI 1979, MATCZAK, SULIBORSKI 1984, LISZEWSKI 1988, WILUŚ 1997, KOWALCZYK 2000, MIKA 2004), rozumiejąc funkcję jako rolę odgrywaną przez dany obszar w większej całości przestrzennej. Najczęściej badaniom poddawano funkcję osadniczą, zwłaszcza terenów zurbanizowanych, ale także rolniczą, przemysłową, turystyczną i inne.

Słowo „funkcja” wywodzące się z łacińskiego *functio* (czynność) oznacza współcześnie działanie, rolę, zadanie, pracę, obowiązek, współzależność (KOPALIŃSKI 1990). W geografii, do której termin wprowadzono pod koniec XIX w. (najwcześniej badano funkcję miast), znaczenie tego słowa nawiązuje do wymienionych nauk, zaś podstawowym celem badań funkcjonalnych jest określenie złożoności strukturalnej przestrzeni ogólnogeograficznej oraz zakresu pełnionych zadań w rozwoju społeczno-gospodarczym (FISCHBACH 1989).

W niniejszym opracowaniu funkcję turystyczną rozumieć należy za MATCZAKIEM (1989), że jest to cała działalność społeczno-ekonomiczna na danym obszarze skierowana na obsługę turystów. Z uwagi na złożoność struktury funkcjonalnej badacz ten wyróżnił funkcje: dominujące, współdominujące oraz uzupełniające, ze względu na częstość ich pojawiania się – funkcje powszechne i wyspecjalizowane, zaś z racji cech czynności typowych dla określonej funkcji – endogeniczne i egzogeniczne. Kompletny zbiór wszystkich funkcji mających miejsce na określonym terenie wraz z ich współzależnościami nazywany jest strukturą funkcjonalną. Wyróżnić przy tym można oddziaływania jednokierunkowe (pozytywne lub negatywne) oraz dwukierunkowe sprzężenia zwrotne (jeśli wzajemne wpływy są dodatnie) (IWICKI 1999).

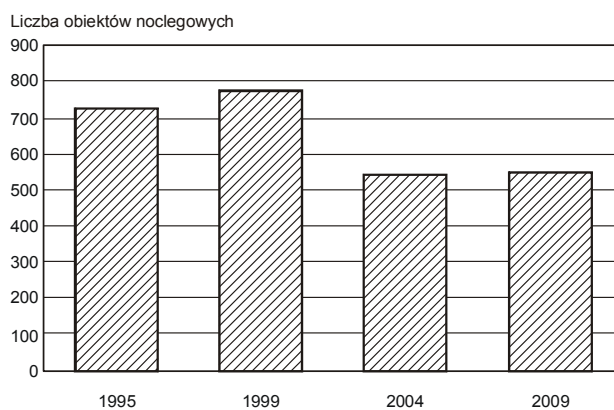
Ze względu na fakt użytkowania przestrzeni geograficznej jednocześnie przez turystów i podmioty gospodarcze właściwe dla danego obszaru (JĘDRZEJCZYK 1995) można mówić o indywidualności funkcji turystycznej poszczególnych terenów.

W celu rozpoznania i określenia funkcji turystycznej danego regionu stosuje się wiele mierników i metod, których zestaw jest nadal zbiorem otwartym, jednak najczęściej wykorzystuje się analizę atrakcyjności turystycznej badanego terenu oraz charakterystykę ruchu turystycznego. Publikacji dotyczących ruchu turystycznego poszczególnych obszarów bądź jednostek administracyjnych jest bardzo wiele – wystarczy wspomnieć chociażby tylko artykuły zamieszczone w tomach czasopisma „Turyzm”. Jeśli chodzi zaś o zagadnienia metodyczne badań nad ruchem turystycznym, to wymienić należy przede wszystkim prace MATCZAKA (1993), a także GŁOWNI (1978) i OSTROWSKIEGO (1970).

Przedmiotem badań niniejszego opracowania jest funkcja turystyczna województwa wielkopolskiego, omówiona na podstawie analizy istniejącego ruchu oraz osadnictwa turystycznego w ujęciu dynamicznym i przestrzennym – przy wykorzystaniu najczęściej stosowanych mierników określających tę funkcję (FISCHBACH 1989) oraz dostępnych materiałów statystycznych dotyczących lat 1995–2009. Należy przy tym zaznaczyć, iż ruch turystyczny, przyjęty przez autorki za główny wskaźnik stopnia rozwoju i dynamiki funkcji turystycznej, notowany przez urzędy statystyczne, jest tylko częściowym obrazem istniejącego zjawiska. Przede wszystkim nie obejmuje on całości zbioru obiektów noclegowych, zwłaszcza zaś działek letniskowych i drugich domów, ale także niektórych obiektów związanych z agroturystyką, a ponadto nie notuje odwiedzających jednodniowych.

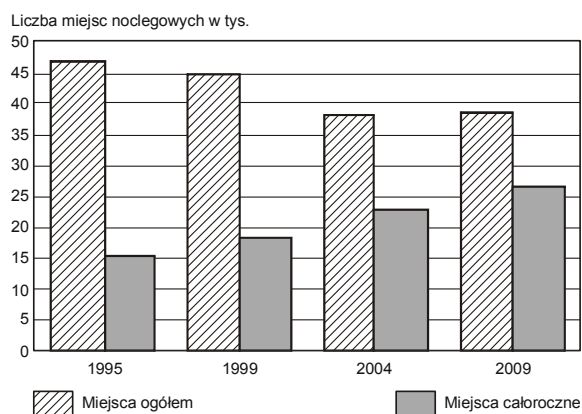
Charakterystyka przemian

O przekształceniach funkcji turystycznej Wielkopolski¹ najlepiej świadczą zmiany zachodzące w bazie noclegowej. Zgodnie z panującymi ogólnopolskimi trendami, wymuszonymi zmieniającą się sytuacją polityczno-gospodarczą, również i w Wielkopolsce nastąpił zarówno spadek liczby obiektów, jak i liczby miejsc noclegowych (rys. 1 i 2). Systematyczne zmniejszanie się



Rys. 1. Liczba obiektów zbiorowego zakwaterowania w województwie wielkopolskim w latach 1995–2009

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

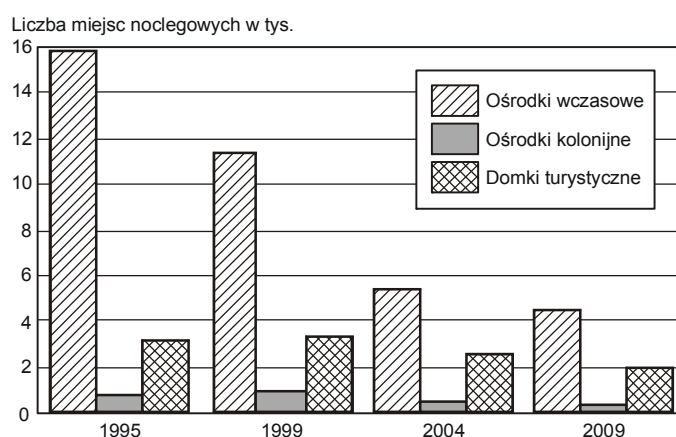


Rys. 2. Liczba miejsc noclegowych w obiektach zbiorowego zakwaterowania w województwie wielkopolskim w latach 1995–2009

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

¹ W tej pracy określenie „Wielkopolska” rozumiane jest w obecnym ujęciu administracyjnym.

liczby obiektów noclegowych odnotowuje się od roku 1999 i trwa do dzisiaj (rys. 1). Od 1995 r. obserwuje się redukcję miejsc noclegowych, z 46 608 do 38 448 w roku 2009 (spadek o 17,5% w stosunku do 1995 r.; rys. 2). Proces ten był konsekwencją kurczenia się państwowej bazy noclegowej (głównie ośrodków wczasowych i kolonijnych), która miała dominujące znaczenie w realizacji wypoczynku letniego, co potwierdza rys. 3.



Rys. 3. Liczba miejsc noclegowych w ośrodkach wczasowych, ośrodkach kolonijnych, domkach turystycznych w województwie wielkopolskim w latach 1995–2009

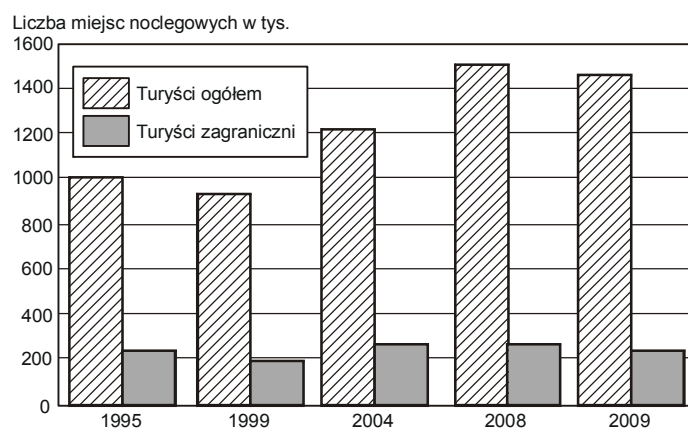
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Likwidacja wielu przedsiębiorstw państwowych i konieczność dostosowania pozostałych firm do gospodarki wolnorynkowej przełożyła się na redukcję tak popularnego do tej pory rodzaju bazy noclegowej, jakimi były obiekty zbiorowego zakwaterowania.

Zachodzące zmiany polityczno-gospodarcze przyniosły jednak wiele wymiernych korzyści, poczynając od wzrostu udziału miejsc noclegowych całorocznych (których odsetek w roku 1995 wynosił 33%, a obecnie kształtuje się na poziomie blisko 69%), poprzez poprawę jakości świadczonych usług, a skończywszy na większym zróżnicowaniu wielkopolskiej bazy noclegowej dzięki przejęciu jej przez prywatnych inwestorów. Dowodem tego jest chociażby wysoka koncentracja obiektów hotelarskich w zabytkach – na mapie wydanej w 2004 r. przez polską grupę markową *Leisure & Heritage – Wypoczynek w zabytkach* znajdowało się aż 19 tego typu miejsc, co wówczas dało Wielkopolsce prowadzenie w tej dziedzinie w Polsce (CIESIELSKA, ROUBA, STASIAK 2006).

Kolejnym wymiernym wskaźnikiem obrazującym zakres przekształceń funkcji turystycznej jest wielkość ruchu turystycznego, dokumentowana na podstawie liczby osób korzystających z bazy noclegowej. Z rys. 4 wynika, iż zasadniczo od roku 1999 odnotowuje się tendencję wzrostową wśród turystów odwiedzających Wielkopolskę (trend ten utrzymuje się zwłaszcza w odniesieniu do turystów krajowych). Warto podkreślić, iż szczególnie duży popyt na wyjazdy turystyczne w skali całego kraju i analizowanego województwa wystąpił w roku 2008, co sugeruje tendencję wzrostową w przyszłości. Niestety kryzys gospodarczy w 2009 r. znalazł odzwierciedlenie w spadku liczby odwiedzających.

Na przestrzeni analizowanych 14 lat można dostrzec zmiany w samej strukturze ruchu turystycznego biorąc pod uwagę pochodzenie gości przybywających do Wielkopolski. Od roku 1995 wzrasta udział turystów krajowych. I tak, we wspomnianym roku odsetek ten kształtował się na poziomie 75%, a w roku 2009 osiągnął wartość przekraczającą 83%. W badanym przedziale czasowym zmiana uległa również długość pobytu odwiedzających Wielkopolskę. Co ciekawe, skrócił się pobyt gości krajowych – z prawie trzech dób w drugiej połowie lat 90. do niespełna dwóch w roku 2009. Zjawisko to potwierdza ogólnopolski trend, obrazujący skłonność Polaków do podejmowania częstszych, a krótszych podróży.

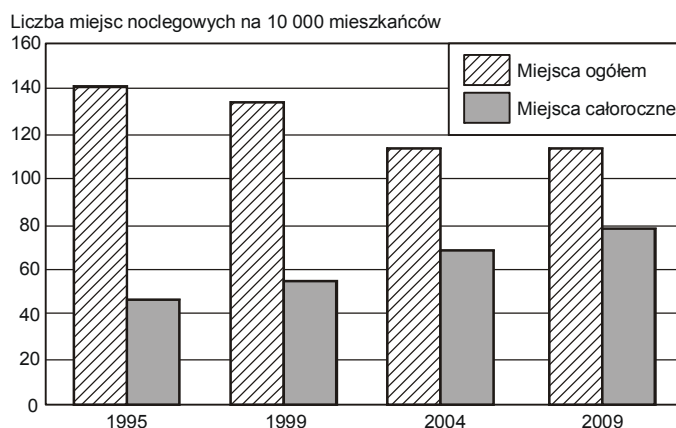


Rys. 4. Liczba turystów nocujących w obiektach zbiorowego zakwaterowania w województwie wielkopolskim w latach 1995–2009
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Odmierna tendencja wystąpiła natomiast w odniesieniu do turystów zagranicznych, którzy obecnie przeciętnie spędzają w Wielkopolsce dwa dni,

podczas gdy w minionym stuleciu pobyt ten był krótszy. Do zaistnienia takiej sytuacji przyczyniło się kilka faktów, m.in. poprawa standardu bazy noclegowej – zwłaszcza hotelowej – oraz rozwój turystyki biznesowej. Warto dodać, że na przestrzeni ostatnich kilkunastu lat zmieniły się też motywy przyjazdów gości zagranicznych. Pod koniec minionego i na początku obecnego wieku w czołówce znajdował się wypoczynek, sprawy służbowe, a także tranzyt. W ostatnich latach w grupie dominujących celów przyjazdów są sprawy służbowe oraz biznes.

Kolejnym istotnym wskaźnikiem ukazującym kierunek zmian funkcji turystycznej w Wielkopolsce na przełomie wieków jest liczba miejsc noclegowych przypadająca na 10 000 mieszkańców. Mimo spadku ogólnej liczby miejsc noclegowych (co jest podyktowane redukcją sezonowych obiektów zakwaterowania), warto zwrócić uwagę na wzrost wskaźnika w odniesieniu do miejsc całorocznych. W 1995 r. parametr ten kształtował się na poziomie 46 miejsc na 10 000 Wielkopolan, a w 2009 r. osiągnął wartość bliską 78 (rys. 5).



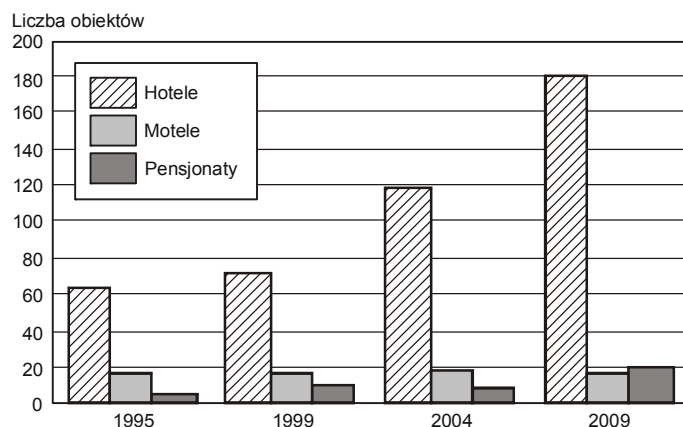
Rys. 5. Liczba miejsc noclegowych przypadająca na 10 000 mieszkańców województwa wielkopolskiego w latach 1995–2009

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Ten znaczący przyrost bazy noclegowej całorocznej w dużej mierze jest konsekwencją rozwoju obiektów hotelarskich na terenie Wielkopolski. Największą dynamikę w tym względzie wykazują hotele (rys. 5), których liczba w ciągu 14 lat zwiększyła się niemal trzykrotnie – z 64 obiektów w 1995 r. do 180 w 2009 r. Swoistym centrum wielkopolskiej bazy hotelowej już od wielu lat jest Poznań. W historię regionu wpisała się działalność takich hoteli, jak

„Bazar” czy „Rzymski”, a hotele „Polonia” (wybudowany w 1913 r. na potrzeby Powszechnej Wystawy Krajowej; BŁĄDEK, TULIBACKI 2003) czy „Mercury” wyznaczały nowoczesne kierunki zmian w krajowym hotelarstwie.

Poznań, w obrębie którego w 2009 r. znajdowało się 47 hoteli, stanowi także od lat doskonałą lokalizację dla zagranicznych systemów hotelowych. To właśnie tutaj w latach 70. XX w. pojawił się „Novotel” przy Jeziorze Maltańskim, jako jeden z pierwszych reprezentantów tego łańcucha w Polsce. Obecnie na poznańskim rynku hotelowym funkcjonują takie łańcuchy, jak wymieniony wcześniej „Novotel”, a także „Mercure”, „Ibis”, „Campanile”, „Sheraton”, IBB „Andersia” i NH – jak dotąd jedyny w Polsce reprezentant tego hiszpańskiego potentata hotelowego. Należy przypuszczać, iż w związku z organizacją Euro 2012 oraz kreowaniem wizerunku turystycznego o profilu biznesowym (kampania promocyjna pod hasłem „Poznań – miasto know-how”), proces ten będzie charakteryzował się podobnym tempem rozwoju (rys. 6).



Rys. 6. Liczba obiektów hotelarskich w województwie wielkopolskim na przestrzeni lat 1995–2009

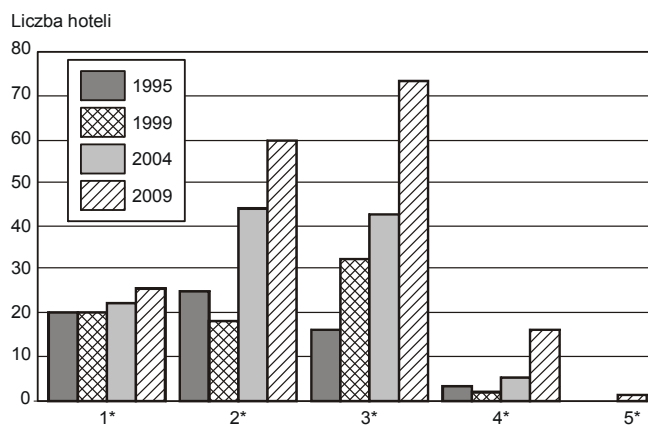
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Dynamikę zmian w bazie hotelowej Wielkopolski doskonale obrazuje wskaźnik liczby miejsc hotelowych przypadających na 10 000 mieszkańców. Z tabeli 1 wynika, iż na przestrzeni analizowanych 14 lat zwiększył się on ponaddwukrotnie. Warto podkreślić, że zmiany w wielkopolskiej bazie hotelowej zaznaczyły się nie tylko na płaszczyźnie ilościowej, ale również jakościowej, czego dowodem jest zróżnicowanie hoteli pod względem kategorii (rys. 7).

Tabela 1. Liczba miejsc hotelowych przypadająca na 10000 Wielkopolan w latach 1995–2009

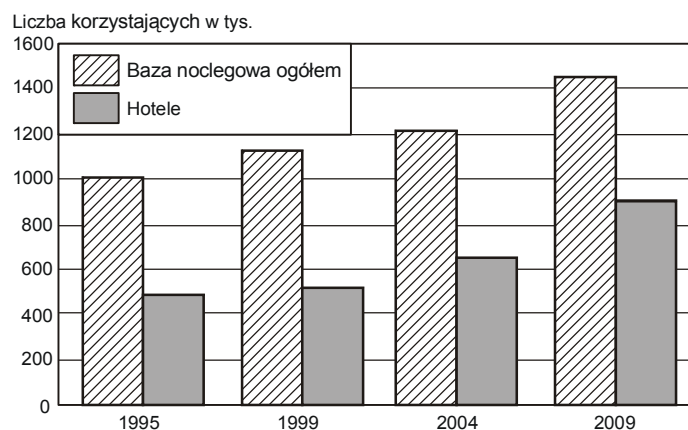
Rok	Liczba		
	miejsc hotelowych	mieszkańców	miejsc noclegowych na 10 000 mieszkańców
1995	6 894	3 331 941	20,7
1999	7 776	3 339 749	23,3
2004	11 118	3 365 283	33,0
2009	15 879	3 408 281	46,6

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

**Rys. 7.** Struktura bazy hotelowej w województwie wielkopolskim ze względu na kategorię w latach 1995–2009

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

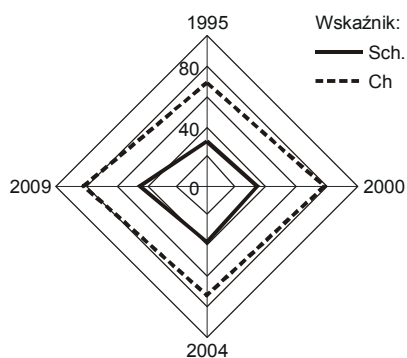
W analizowanym przedziale czasowym znacząco zmieniła się struktura skategoryzowanych hoteli (rys. 7). Od 1995 r. obserwuje się w Wielkopolsce, podobnie jak i w całym kraju, spadek liczby obiektów niższej kategorii (jedno- i dwugwiazdkowych) na rzecz powstawania hoteli o coraz wyższym standardzie. Rok 2009 zaowocował otwarciem wielu trzy- i czterogwiazdkowych hoteli oraz utworzeniem pierwszego w Wielkopolsce o najwyższym, pięciogwiazdkowym standardzie („Sheraton” Poznań). Należy dodać, że inwestycje hotelowe podjęte w badanym województwie w roku 2008 i 2009 osiągnęły najwyższe wartości (kształtowały się na poziomie 250 mln zł na rok). W skali ogólnopolskiej w tej właśnie dziedzinie Wielkopolska uplasowała się w 2009 r. na czwartym miejscu, za województwami: mazowieckim, małopolskim i śląskim (*Rynek...* 2010). Potwierdzeniem celowości inwestowania w wielkopolską bazę hotelową jest rosnące zainteresowanie turystów (rys. 8), w szczególności zagranicznych.



Rys. 8. Korzystający z hoteli w województwie wielkopolskim w latach 1995–2009
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Odsetek nocujących w województwie wielkopolskim w hotelach w roku 1995 wynosił 49,6% (w stosunku do ogółu korzystających z obiektów zbiorowego zakwaterowania), a w roku 2009 osiągnął wartość przekraczającą 62%. Dominującym segmentem klientów hoteli są od lat goście zagraniczni. W 1995 r. turyści zagraniczni stanowili 82,9% ogółu nocujących w hotelach, a w roku 2009 odnotowano ich 88,4%.

Proces zmian funkcji turystycznej w Wielkopolsce potwierdzają także wskaźniki Schneidera i Charvata (rys. 9). Wskaźnik Schneidera w 1995 r. wynosił 30,01, a w roku 2009 osiągnął wartość przekraczającą 43. Parametr Charvata w 1995 r. kształtował się na poziomie 68, a w roku 2009 zbliżył się do 82.



Rys. 9. Zróznicowanie wskaźników natężenia funkcji turystycznej Schneidera (Sch) i Charvata (Ch) w województwie wielkopolskim na przestrzeni lat 1995–2009
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Podsumowanie

Funkcja turystyczna na terenie województwa wielkopolskiego na przestrzeni zaledwie 14 lat uległa znaczącym zmianom, co potwierdziły przytaczane dane i wskaźniki. Jej metamorfoza jest nie tylko wymuszonym efektem przemian polityczno-gospodarczych w skali kraju i regionu, ale również skutkiem zmieniającego się popytu na współczesnym rynku turystycznym. Opracowana *Strategia rozwoju turystyki dla Wielkopolski na lata 2007–2013* (2006) koncentruje się na rozwoju takich form turystyki, jak: biznesowa, kulturowa (obie odnoszące się głównie do Poznania), krajoznawcza (eksponująca dziedzictwo m.in. Gniezna, Lednogóry i okolic, Kalisza wraz z ościennymi miejscowościami), religijno-pielgrzymkowa (Licheń), oraz na tworzeniu markowych produktów i usług rozpoznawalnych zarówno w Polsce, jak i w Europie. Jak podkreśla się we wspomnianym dokumencie, turystyka ma być dziedziną wspomagającą zrównoważony rozwój lokalnych gospodarek i społeczności. W województwie wielkopolskim funkcja turystyczna nie jest dominująca – obszar ma charakter wielofunkcyjny, do czego tak naprawdę trzeba dążyć poprzez działania wpisujące się w zasady ekorozwoju. Jeśli bowiem turystyka będzie się rozwijać z ich pominięciem, czeka Wielkopolskę wręcz katastrofa – KAMIENIECKA (1998) szacowała udział gospodarki turystycznej w degradacji środowiska na około 6%, jednak w przypadku miejscowości nadmiernie obciążonych ruchem turystycznym wartości te sięgają nawet 40%, czyli tyle, ile wywołuje przemysł lekki i ciężki.

BIBLIOGRAFIA

- BARTKOWSKI T., 1977, *Wypisy do geografii turystycznej*, cz. II, Monografie AWF w Poznaniu, nr 111.
- BŁĄDEK Z., TULIBACKI T., 2003, *Dzieje krajowego hotelarstwa. Od zajazdu do współczesności*, Palladium, Warszawa-Poznań.
- CIESIELSKA O., ROUBA R., STASIAK A., 2006, *Hotelarstwo w zabytkach – grupy markowe*, [w:] A. Stasiak (red.), *Turystyka i hotelarstwo*, WSTiH, Łódź.
- FISCHBACH J., 1989, *Funkcja turystyczna jednostek przestrzennych i program jej badania*, „Acta Universitatis Lodzensis. Turyzm”, nr 5.
- GŁOWNIA J., 1978, *Układy regionalne ruchu turystycznego*, Zeszyty Naukowe Instytutu Turystyki, t. 5, nr 6, Warszawa.
- IWICKI S., 1999, *Problemy koegzystencji turystyki z innymi funkcjami gospodarczymi i ochronnymi na obszarach wiejskich*, [w:] M. Pietrzak (red.), *Geoekologiczne podstawy badania i planowania krajobrazu rekreacyjnego*, „Problemy Ekologii Krajobrazu”, t. 5.
- JĘDRZEJCZYK I., 1995, *Ekologiczne uwarunkowania i funkcje turystyki*, Śląsk, Katowice.

- KAMIENIECKA I., 1998, *Ekopolityka w turystyce*, Instytut na Rzecz Ekorozwoju, Warszawa.
- KOPALIŃSKI W., 1990, *Słownik wyrazów obcych i zwrotów obcojęzycznych*, Wyd. Wiedza Powszechna, Warszawa.
- KOSTROWICKI J., 1976, *Obszary wiejskie jako przestrzeń wielofunkcyjna. Zagadnienia badawcze i planistyczne*, „Przegląd Geograficzny”, t. 48, nr 4, Warszawa.
- KOWALCZYK A., 2000, *Geografia turystyki*, PWN, Warszawa.
- LISZEWSKI S., 1988, *Funkcja osadnictwa nadmorskiego w świetle analizy ruchu turystycznego. Przykład Mierzei Helskiej*, „Acta Universitatis Lodzensis. Turyzm”, nr 4.
- MATCZAK A., 1989, *Problemy badania funkcji turystycznej miast Polski*, „Acta Universitatis Lodzensis. Turyzm”, nr 5.
- MATCZAK A., 1993, *Model badań ruchu turystycznego. Studium metodologiczne*, Uniwersytet Łódzki, Łódź.
- MATCZAK A., SULIBORSKI A., 1984, *Funkcja turystyczna regionu Zbiornika Otmuchowskiego*, „Acta Universitatis Lodzensis. Folia Geographica”, nr 3.
- MIKA M., 2004, *Turystyka a przemiany środowiska przyrodniczego Beskidu Śląskiego*, Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej, Uniwersytet Jagielloński, Kraków.
- OSTROWSKI S., 1970, *Wprowadzenie do statystyki ruchu turystycznego (stan i kierunki jej rozwoju)*, „Biuletyn Informacyjny”, GKKFiT, nr 8.
- Rynek hotelarski w Polsce. Raport 2010*, Świat Hoteli, Brog, Warszawa.
- Strategia rozwoju turystyki w województwie wielkopolskim na lata 2007–2013. Synteza*, 2006, Wielkopolska Organizacja Turystyczna, Instytut Turystyki (publikacja internetowa).
- WARSZYŃSKA J., JACKOWSKI A., 1979, *Podstawy geografii turystyki*, PWN, Warszawa.
- WILUŚ R., 1997, *Rozwój funkcji turystycznej w dolinie rzeki Warty na odcinku od Działoszyna do Uniejowa*, Szlakami Nauki, Łódzkie Towarzystwo Naukowe, Łódź.